

Ontwikkelingseducatie

Begrippen en concepten

Partners van deze publicatie :

**Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel
en Ontwikkelingssamenwerking**

Karmelietenstraat 15
1000 Brussel
Tel.: +32 2 501 81 11

www.diplomatie.be
www.dg-d.be

Verantwoordelijke uitgever: Dirk Achten, Karmelietenstraat 15, 1000 Brussel

April 2011

Wettelijk depot: 0218/2011/23

De gegevens in deze publicatie zijn louter informatief en zijn juridisch niet-bindend voor de FOD.

Inleiding

Hierna volgen verschillende begrippen en concepten met betrekking tot ontwikkelingseducatie:

- definitie van ontwikkelingseducatie
- doeltreffendheid van ontwikkelingseducatie
- specificiteit en rol van de actoren op gebied van ontwikkelingseducatie
- complementariteit en synergie in ontwikkelingseducatie

Deze teksten zijn een gezamenlijk werkstuk van de vertegenwoordigers van federale overheid (met name de beleidscel van de minister van ontwikkelingssamenwerking, DGD (Directie-Generaal Development) en haar ontwikkelingsagentschap BTC (Belgische Technische Coöperatie)) en de Belgische ngo's. Het is de neerslag van de besprekingen die werden gevoerd en van de consensus die is bereikt binnen een werkgroep (de 'werkgroep nr. 3' - WG3) van het paritair overlegcomité (POC) tussen overheid en ngo's. De teksten zullen dienen als gemeenschappelijke referentie voor de belangrijkste actoren op het gebied van ontwikkelingseducatie. Dit betekent niet dat wordt voorbijgegaan aan de invulling die de actoren zelf aan begrippen en concepten geven of dat de regelgevende referentiedocumenten die momenteel van kracht zijn opnieuw ter discussie worden gesteld.

De teksten zijn een aanvulling op de referenties aan ontwikkelingseducatie in de drie consensusnota's die resulteerden in het akkoord van 4 mei 2009 m.b.t. de doeltreffendheid van de hulp tussen de Belgische minister van Ontwikkelingssamenwerking en de ngo's, zijnde de belangrijkste actoren op het gebied van ontwikkelingseducatie.

De Belgische actoren van de ontwikkelingssamenwerking verrichten in het Noorden en met name in België uiteenlopende activiteiten. Wat betreft de erkende ngo's zijn een aantal van die activiteiten ondergebracht in het "Noord-luik", vermeld in het koninklijk besluit van 24 september 2006 betreffende de subsidiëring van programma's en projecten. Ontwikkelingseducatie, waarvan dit document een definitie voorstelt, vormt een belangrijk deel van het Noord-luik maar niet het geheel. In deze nota wordt bij voorkeur de term OE gebruikt en niet het begrip Noordwerking omdat het een internationaal gehanteerde term is (cfr. met name de Europese consensus voor OE) en hij is in de meest ruime betekenis van het woord opgenomen in de "Référentiel pour l'ED" van ACODEV. De term OE staat dus voor alle processen die voorkomen in de definitie.

Voor de definitie van OE gaat het om de tekst zoals voorgesteld aan en goedgekeurd door het POC van 25 juni 2010. Enkel de woorden 'en gemeenschappen' werden toegevoegd in de 4 laatste punten zoals overeengekomen door de leden van WG3.

Voor de tekst over doeltreffendheid m.b.t. OE gaat het om de versie van 18 juni 2010; goedkeuring gebeurde op het POC van 25 juni 2010; de verbeterde vertaalversie dateert van 19 januari 2011.

De teksten over specificiteit en rol van de actoren op gebied van OE en over complementariteit en synergie in OE werden goedgekeurd door het POC van 4 februari 2011.

Definitie Ontwikkelingseducatie

Ontwikkelingseducatie maakt deel uit van educatie tot wereldburgerschap. Het algemene doel hiervan is bij te dragen tot een meer rechtvaardige en solidaire wereld gebaseerd op democratische waarden. Bij ontwikkelingseducatie staan de Noord-Zuidrelaties centraal.

In een context van onderlinge afhankelijkheid tussen globale vraagstukken en het dagelijks leven van individuen en gemeenschappen, zet ontwikkelingseducatie processen op die tot doel hebben:

- een globaal inzicht in de internationale problematiek en de ontwikkelingsproblematiek te bevorderen en kritische meningsvorming te stimuleren,
- een verandering van waarden, attitudes en gedrag teweeg te brengen, zowel op individueel als op collectief vlak,
- de actieve uitoefening van rechten en plichten op lokaal en globaal niveau aan te moedigen

om te komen tot een meer rechtvaardige en solidaire wereld.

Deze processen steunen op een coherente en onderling afgestemde strategie die verschillende aanpakken omvat:

- sensibilisering van burgers en gemeenschappen voor de ontwikkelingsproblematiek en voor de uitdagingen van de Noord-Zuidverhoudingen,
- bewustmaking van burgers en gemeenschappen van de onderlinge afhankelijkheid tussen “Noord” en “Zuid”,
- het engagement van burgers en gemeenschappen in persoonlijke of collectieve acties ten voordele van een duurzaam en rechtvaardig ontwikkelingsmodel,
- mobilisatie van de burgers en gemeenschappen om te komen tot meer rechtvaardige en meer solidaire beleidskeuzes op lokaal, nationaal en internationaal vlak.

Doeltreffendheid van ontwikkelingseducatie

Ontwikkelingseducatie (OE) is een efficiënt instrument van de ontwikkelingssamenwerking die verschillende leerbenaderingen omvat: sensibilisatie, bewustmaking, engagement en mobilisatie. In deze nota worden een aantal transversale elementen naar voor gebracht die onontbeerlijk zijn voor een reflexie over de doeltreffendheid van OE. De duurzaamheid is een van de elementen die belangrijk zijn bij het nadenken over de kwaliteit van OE.

Een doeltreffende OE gebruikt aangepaste strategieën die rekening houden met de specificiteiten en karakteristieken van de doelgroepen en die de betrokkenheid van deze doelgroepen bevordert bij sociale verandering.

De bevolking (dit zijn fysieke en morele personen) die in België verblijven – zowel individueel als collectief – en de politieke autoriteiten op alle niveaus (van het lokale tot het internationale) vormen de doelgroepen van de acties die het geheel van actoren op vlak van OE uitvoeren. De uitvoerders van OE beschouwen deze doelgroepen voor hun acties als de actoren voor sociale verandering.

Om op een doeltreffende OE te mikken moet elke actor op vlak van OE de doelgroepen kennen tot wie hij zich richt: hun specificiteiten, hun belangrijkste karakteristieken. Hij moet er ook bij de keuze van een interventiestrategie mee rekening houden. Deze analyse dient op regelmatige basis gemaakt te worden.

Wil men hierin ook duurzaamheid bereiken, dan moeten de actoren van OE naar hun doelgroepen toe werken met een methodologische aanpak die hun participatie en hun actieve betrokkenheid bij sociale verandering bevordert.

Een doeltreffende OE is gebaseerd op een identificatie en een erkenning van de specificiteit van elke actor, op de definitie van de rol(len) van iedereen en op de complementariteit en de coördinatie van de actoren en hun acties.

Er is een veelheid en een verscheidenheid aan elementen die de basis vormen voor de specificiteit van de verschillende actoren in OE. Het kan daarbij gaan om een competentie, een publiek, een thema, een visie, een benadering en/of een specifieke pedagogische expertise.

Elke actor op vlak van OE (in de zin van ngo, universiteit, administratie,...) heeft één of verschillende specifieke rollen te vervullen. Geen enkele afzonderlijke actor kan het hele veld op vlak van OE bespelen (tezelfdertijd alle doelgroepen, alle thema's en alle methodes). Het komt er dus op neer dat elke actor zijn specificiteit goed definieert - wetende dat dit geen statisch gegeven hoeft te zijn – evenals zijn prioriteiten in functie van zijn beheerscapaciteiten.

Als verschillende actoren van OE zich tot eenzelfde doelgroep richten, zorgt de complementariteit en het gepast mengen van aanpak, visie, thema's en strategieën voor winst op vlak van doeltreffendheid¹.

Elke actor zal in functie van zijn specificiteit de meest doeltreffende interventiestrategie bepalen, op zo'n manier dat ieders inspanningen versterkend en complementair kunnen werken.

¹ In het proces van OE zullen de verschillende actoren erover waken om hun eigen visie niet voor te stellen als de enig mogelijke aanpak. De confrontatie van verschillende standpunten kan de mensen stimuleren tot kritisch nadenken en tot het vormen van een eigen mening.

Het doel is niet te komen tot een eenvoudige taakverdeling, maar wel om een echte complementariteit tussen actoren van OE mogelijk te maken. Daardoor komt een grotere coherentie, een betere coördinatie en in bepaalde gevallen betere samenwerking en synergie tot stand, waardoor het geheel meer betekent dan de som van de deelnemende actoren.

Deze coördinatie zal slechts tot stand komen op basis van een minimum aan gemeenschappelijk kader tussen de actoren: een definitie van OE, een definitie van aandachtspunten voor een kwaliteitsvolle OE, het uitklaren van de specificiteiten van elk type actor en de modaliteiten van de coördinatie².

Een doeltreffende OE mikt op het behalen van resultaten: de indicatoren ter opvolging richten zich op de resultaten van de activiteiten, en niet op de uitvoering van de activiteiten.

Een methode voor planning, uitvoering, opvolging en evaluatie met performantiecriteriën en –indicatoren moet gebaseerd zijn op een resultaatgerichte benadering door de verschillende actoren volgens hun eigen instrumenten voor beoordeling en meting. Naast een noodzakelijke interne en/of externe verantwoording zal het systematisch leerproces en onderling uitwisselen ervan toelaten om lessen te trekken in een permanente zoektocht naar meer kwaliteit.

De methodologische instrumenten, die nodig zijn om de interventies te beheren moeten evenwel aangepast zijn aan de nagestreefde doelen, en niet omgekeerd. Een te strakke methodologie houdt het risico in dat initiatieven in een richting worden geduwd waar vooruitgang het makkelijkst kan worden gemeten (wat niet gelijk staat met de grootste vooruitgang), en waarbij men dus initiatieven met een groot risico opzieschuift. We willen dus veeleer praten over een resultaatgerichte benadering – met nadruk op de methode – eerder dan over een logisch kader – met nadruk op het instrument.

Om deze resultaatgerichte aanpak te ondersteunen zal elke actor op zoek gaan naar SMART indicatoren, startend van een beginsituatie die regelmatig wordt opgevolgd en geëvalueerd, waarbij het accent sterk ligt op het leerproces.

Bij OE zijn impact en resultaten niet altijd gemakkelijk toe te wijzen aan één bepaalde actor. Daarom is de zoektocht naar een grotere coherentie en een betere coördinatie tussen de actoren van OE zo belangrijk: vooruitgang moet gezocht worden in het collectieve, ook op vlak van de evaluatie van de impact van de interventies (definitie van de beginwaarde op een macrovlak; de gemeenschappelijke doeltreffendheid van OE meten). Dit houdt in dat menselijke en financiële middelen dienen ingezet te worden in de zoektocht naar vernieuwende benaderingen, vooral om de evaluatie mogelijk te maken van die initiatieven waar vooruitgang moeilijk meetbaar blijkt.

Een doeltreffende OE vergewist zich van de relevantie en van de legitimiteit van boodschappen die ze samen met het Zuiden uitdraagt, en ze geeft voorrang aan het betrekken van organisaties uit het Zuiden bij de aanpak van OE.

OE heeft als specificiteit om de Noord-Zuidrelaties op de voorgrond te brengen. De realiteiten van het Zuiden, de complexe banden die 'Noord' en 'Zuid' verenigen; de veelvuldige actiemogelijkheden

² Vervolledigd met de visies en de strategieën eigen aan elk type actor en aan elke actor

van wereldburgers die positieve of negatieve gevolgen hebben op sociale veranderingen in het 'Noorden' en in het 'Zuiden' staan centraal bij OE. Daarom is het essentieel dat elke actor van OE een goede kennis van de realiteiten in het Zuiden ontwikkelt, dat de boodschappen die worden verkondigd relevant en correct zijn bekeken vanuit een Zuid-standpunt, en dat ze naar voor worden gebracht samen met het Zuiden (legitimitheidsfactor van OE).

De wijze waarop de "Noord-Zuid" band naar voor gebracht wordt, kan verschillen naargelang de actor.

Er zijn bepaalde benaderingen die verdienen naar voren te worden geschoven als mogelijkheden om een echt partnerschap – al of niet geformaliseerd – te ontwikkelen met educatieve Zuid-actoren of ontwikkelingsactoren, met veel aandacht voor het valoriseren van hun ervaringen, hun analyses van de realiteit, hun expertise in het ontwikkelen van strategieën, boodschappen en/of inhoud van de leermiddelen voor OE evenals bij de evaluatie van de bereikte effecten. Het is één van de mogelijke benaderingen om de band met het Zuiden uit te diepen.

Doeltreffende OE zal de relatie uitklaren tussen de zoektocht naar de steun van het publiek (via fondsenwerving, promotie van het eigen imago van een specifieke actor) en de doelstellingen van OE

Het moet hier gaan om een duidelijk uitklaren, zowel op het vlak van de doelstellingen als op dat van de gebruikte methoden en de ingezette acties. Op die manier wordt het risico op verwarring beperkt en de mogelijkheid op synergie bevorderd. De concurrentie die tussen bepaalde actoren kan ontstaan op vlak van de promotie van het eigen imago en op vlak van fondsenwerving kan in bepaalde gevallen leiden tot moeilijkheden bij het definiëren van doeltreffende en goed gecoördineerde OE-strategieën.

Ook al kan het belangrijk zijn dat actoren en hun educatief aanbod zichtbaar zijn voor de doelgroepen en voor de andere actoren, dit kan niet betekenen dat de autopromotie van een organisatie op zich een doel wordt voor OE.

Doeltreffende OE zal zich baseren op de ervaring van de huidige en toekomstige actoren op vlak van OE, met als perspectief om permanent de kwaliteit van OE te verhogen.

Deze bedenkingen over doeltreffendheid van OE moeten permanent

- gebaseerd zijn op referentiekaders uit de menswetenschappen (psychopedagogie, communicatie, sociologie,...),
- refereren naar verschillende denkprocessen en referentiekaders op Europees en internationaal vlak voor wat OE betreft,
- steunen op onderzoek, evaluaties en studies rond OE (evaluatieve methoden, het ontwikkelen van concepten, kapitaliseren van good practices, etc.),
- de systematisatie en de uitwisseling van analyses, ervaringen en good practices op vlak van OE bevorderen,
- capaciteitsversterking en de ontwikkeling van de noodzakelijke competenties voor de verschillende stielen op vlak van OE bevorderen.

Specificiteit en rol van de actoren op gebied van ontwikkelingseducatie

Als eerste stap brengen we de verschillende actoren in kaart. We hanteren hiervoor het onderscheid tussen private en publieke actoren. Private actoren zijn organisaties die ontstaan zijn uit initiatieven van burgers. Publieke actoren zijn actoren die handelen krachtens een mandaat dat uitdrukkelijk en rechtstreeks door het beleid werd verleend. Sommige actoren zijn bovendien gespecialiseerd en kaderen volledig in de ontwikkelingssamenwerking, waarvan zij de normen bepalen. Andere actoren zijn niet gespecialiseerd en hun terrein is ruimer dan alleen ontwikkelingssamenwerking. Hetzelfde geldt voor OE. Zo komen we tot de beschrijving van de volgende vier categorieën.

1. Private actoren gespecialiseerd in OE

Het aantal private actoren dat strikt onder deze definitie valt is beperkt: ngo's voor ontwikkelingssamenwerking, bepaalde vzw's, een aantal vierde pijlerorganisaties. Aangezien de ngo's in deze categorie overwegen, wordt de tekst hier toegespitst op hun specificiteit en rol.

Ngo's hebben een lange traditie als niet-gouvernementele professionele actoren op gebied van ontwikkelingssamenwerking in het Zuiden en in het Noorden. De specificiteit van de ngo's is dat het organisaties zijn die gegroeid zijn in het maatschappelijk middenveld, wat voor een deel ook hun legitimiteit uitmaakt. Daarnaast steunt hun legitimiteit uiteraard ook op de banden met het Zuiden en op de jarenlang opgebouwde dossierkennis en pedagogische expertise. De ngo's bepalen hun interventiestrategieën en kiezen autonoom hun doelgroepen, rekening houdend met hun visie en hun opdracht. Als organisaties van het middenveld hebben zij affiniteit en geprivilegieerde contacten met bepaalde segmenten van onze samenleving. Als deel van internationale netwerken wisselen zij ook ervaring en expertise uit met actoren uit andere landen.

Het ngo-landschap is gekenmerkt door een grote diversiteit. Dit zorgt voor een veelheid aan visies, doelgroepen, thematische focus, strategieën, en werkvormen. De diversiteit met betrekking tot deze verschillende aspecten vormt een eerste garantie voor complementariteit tussen actoren.

Binnen hun kerntaak op gebied van ontwikkelingseducatie hebben de ngo's vijf belangrijke rollen te vervullen:

- Een rol op vlak van informatie, onderwijs en opleiding: als actoren die gespecialiseerd zijn in ontwikkelingssamenwerking, hebben de ngo's banden met actoren uit het Zuiden die hen praktijkkennis verschaffen van de thema's die in OE aan bod komen. Ook in het Noorden hebben zij geprivilegieerde contacten met bepaalde segmenten van de maatschappij. De ngo's hebben tot taak individuele en collectieve leerprocessen te organiseren over de Noord-Zuidverhoudingen en internationale solidariteit. Zij ontwikkelen daartoe een gediversifieerd educatief aanbod en bieden de doelgroepen mogelijkheden tot deelname en engagement. Zij zijn aanwezig in zowel de sector van het formeel als het informeel leren.
- Een rol op vlak van sociale mobilisatie en opbouw van de Noord-Zuidbeweging: als actoren die ontstaan zijn vanuit het maatschappelijk middenveld, hebben de ngo's tot taak burgers of groepen te mobiliseren voor de ondersteuning van solidariteitsbewegingen voor meer sociale rechtvaardigheid. De ngo's moedigen hun doelgroepen aan en bieden hen de kans om "in beweging te komen" door middel van concrete acties (bv. campagnes, drukingsgroepen, enz.). De mobilisatie kan

ook gebeuren via netwerking en via uitwisseling tussen Noord-Zuidgroepen met de bedoeling de onderlinge solidariteit te versterken.

- Een rol van waakhond en van beïnvloeding van het beleid: de ngo's zijn bewegingen uit het middenveld die deelnemen aan het democratische debat rond beleidskwesties in verband met Noord-Zuidverhoudingen en internationale solidariteit. In dit verband volgen zij de actualiteit en de belangrijke trends in de internationale betrekkingen van nabij op en waarschuwen zij de verschillende doelgroepen (breed publiek, overheidsmandatarissen, enz.) voor de mogelijke impact van de beslissingen die de overheid en de particuliere sector hebben genomen of zullen nemen. Daarnaast is het hun taak burgers te sterken in de uitoefening van hun democratische rechten. Als "watchdog" is politieke pleitbezorging op alle beleidsniveaus deel van hun rol.
- Een rol op gebied van onderzoek: door hun expertise inzake ontwikkelingssamenwerking en OE zijn de ngo's goed geplaatst om analyses en alternatieve voorstellen met betrekking tot samenwerking te formuleren. Zij maken daarbij gebruik van hun eigen deskundigheid en die van de partners in het Zuiden, zowel op vlak van educatie als van ontwikkeling. Wat werkmethodes betreft hebben de ngo's een duidelijke voorkeur voor actieonderzoek, een methode die gericht is op de capaciteitsversterking van actoren om hun kennis te systematiseren en zo hun knowhow op te bouwen op basis van hun eigen ervaringen (kapitalisatie van ervaringen, themadossiers, diagnoses, nieuwe referentiekaders,...).
- Een rol op gebied van ondersteuning van andere actoren: de ngo's zijn raadgevers die punctuele of permanente initiatieven van andere actoren op gang kunnen helpen en kunnen ondersteunen, zowel inzake methodologie en organisatie als inzake de inhoud van de boodschappen. Die ondersteunende rol ten opzichte van andere actoren, die de ngo's als vanzelfsprekend op zich nemen, wijst op het complementair karakter van deze actoren. Zo dragen ze eveneens bij tot de verankering van de Noord-Zuidthematiek in de visie en de programmatie van middenveldorganisaties en sociale bewegingen via capaciteitsopbouw.

Door de plaats die de ngo's in het landschap van de ontwikkelingssamenwerking bekleden, vervullen ze de facto een bruggenhoofd functie door op een informele manier een continue uitwisseling tussen de verschillende actoren te verzekeren. Doel hiervan is de verspreiding en uitwisseling van interessante ideeën, technieken en praktijken, om bij te dragen tot een betere kwaliteit van de interventies en tot de professionalisering van de actoren (met inbegrip van de ngo's).

De ngo's moeten erop toezien dat hun acties op elkaar zijn afgestemd. Zij beschikken over interne overlegorganen en andere mechanismen om het overleg en de synergie, onderling en met andere sectoren, te bevorderen.

2. Private actoren niet gespecialiseerd in OE

Heel wat organisaties en instellingen nemen initiatieven en ontplooiën activiteiten in de sfeer van OE zonder dat dit deel uitmaakt van hun bestaansreden: bijvoorbeeld vakbondsorganisaties, universiteiten, wetenschappelijke instellingen, verenigingen, 4de pijler, opvoeders, opiniemakers, belangengroepen, media met beelden en boodschappen over het Zuiden, cultuurspreiders,... Deze actoren kunnen vanuit

hun eigen specifieke rol en werkwijze ook vaak een belangrijke bijdrage leveren voor OE. Middenveldorganisaties als sociaal-culturele verenigingen, volwassenenvormingswerk, jeugdwerk, vakbonden, migrantenorganisaties fungeren als leerplaats voor actief wereldburgerschap. Ook media en culturele instellingen hebben een heel grote invloed op de beeldvorming over het Zuiden. Onderwijsinstellingen willen kritische, handelingsbekwame jongeren vormen in de context van een mondiale wereld. Consultants en academici hebben expertise op gebied van gedragsverandering, individueel en collectief. Soms werken deze actoren alleen, soms werken ze samen met andere actoren.

3. Publieke actoren gespecialiseerd in OS

De publieke actoren waarvan sprake in deze categorie hebben het mandaat om een beleid te voeren op gebied van ontwikkelingssamenwerking en ontwikkelingseducatie. Daarom beschikken zij over de nodige middelen om dit beleid uit te voeren.

3.1. De Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (FOD)

OE is een essentiële component van ontwikkelingssamenwerking, net zoals de interventies in het Zuiden. Daarnaast is OE een mandaat van de FOD als actor voor ontwikkelingssamenwerking. OE is overigens het voorwerp van specifieke verwijzingen bij OESO/DAC en België onderschreef ter bevordering van de OE verschillende internationale verbintenissen, waaronder de Resolutie over OE van de EU-Raad van ministers van Ontwikkelingssamenwerking (2001), de Verklaring van Maastricht (2002), de Conferentie van Brussel over sensibilisering en OE voor Noord-Zuidsolidariteit (2005), de Europese Consensus voor ontwikkeling (2005), het 18-maandenprogramma (2007-2008) van het Duitse, het Portugese en het Sloveense voorzitterschap van de EU over het ontwikkelingsbeleid, de Conferentie van Helsinki over OE in Europa (juli 2006), de Europese Consensus voor Ontwikkelingseducatie (2007).

Zoals alle andere actoren dient de FOD zich voortdurend te bezinnen over OE als een complex proces dat verschillende pedagogische benaderingen vereist. Voorts dient de FOD een strategie ter zake te ontwikkelen en te verfijnen en zich te vergewissen van de complementariteit ervan met de andere OE-actoren.

De FOD moet drie rollen onderscheiden: de institutionele communicatie die tegemoet komt aan de vraag naar transparantie t.a.v. de bevolking, de versterking van het maatschappelijk draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking, en de OE als zodanig. Sommige activiteiten kunnen onder de drie rollen ressorteren, maar het doel dat wordt nagestreefd dient te allen tijde duidelijk gedefinieerd te worden.

Zodoende wordt het mogelijk verscheidene rollen inzake OE te omschrijven voor de FOD:

- Een rol die verband houdt met zijn status van publieke actor en van subsidiërende overheid behelst het creëren van een wettelijk, institutioneel en financieel kader voor OE. De FOD ziet erop toe dat de budgetten op een doeltreffende, doelmatige en strategische wijze worden gebruikt. De FOD bepaalt de voorwaarden inzake de erkenning van de actoren die instaan voor OE-activiteiten, die hij (mee-) financiert. Voorts legt de FOD de beoordelingsmodaliteiten en –criteria vast voor projecten en programma's inzake OE om een optimale kwaliteit van de activiteiten en vakkundig-

heid van de betreffende actoren te kunnen garanderen. Hierbij moet rekening worden gehouden met de autonomie en de verschillende rollen van de betrokken actoren. Er moet eveneens worden voorzien in de instrumenten die nodig zijn voor de beoordeling van de projecten/programma's voor ontwikkelingseducatie van de actoren die (mede-)financiering ontvangen, waarbij het belangrijk is te zorgen voor een harmonisering en vereenvoudiging van de procedures. Naderhand dient de FOD na te gaan of de gevoerde acties doeltreffend waren en welke resultaten zij hebben opgeleverd. Deze controle vooraf en achteraf is ook van toepassing op het financiële aspect van de (mede-)gefinancierde acties.

- Een andere rol van de FOD die verband houdt met de status van publieke actor is ervoor te zorgen dat iedereen toegang heeft tot OE. De FOD moet duidelijke doelstellingen formuleren die met alle bevolkingsgroepen rekening houden. In overleg met de OE-actoren werkt de FOD bovendien de nodige strategieën en modaliteiten uit om deze doelstellingen te bereiken. Daartoe baseert hij zich op de interventies van de actoren op het terrein en beslist hij over eigen activiteiten die hoofdzakelijk door de BTC worden uitgevoerd. De FOD moet dus in overleg de aangewezen complementariteit tussen alle betrokken actoren nastreven.
- De FOD onderhoudt structurele betrekkingen met een groot aantal verschillende actoren. Voor de FOD betekent “coördinatie” overleg tussen de verschillende actoren met het oog op het verhogen van de doeltreffendheid. De FOD moet erover waken dat er coördinatie bestaat tussen actoren die tot eenzelfde categorie behoren en tussen actoren die tot verschillende categorieën behoren. Daarbij houdt de FOD rekening met de verschillende bestaande coördinatiemechanismen en ziet hij erop toe dat de autonomie, de visie, de missie, de strategieën,... van de verschillende actoren worden gerespecteerd.
- Als publieke actor bevindt de FOD zich tevens in een bevoorrechte positie om de coherentie met andere publieke actoren die bevoegd zijn inzake OE aan te moedigen. Het betreft hier zowel het federale niveau als de supranationale niveaus zoals de Europese Unie en de subnationale niveaus zoals de gemeenschappen. De FOD dient de coherentie tussen de eigen acties en de acties van andere publieke actoren te bevorderen en laatstgenoemden, zo nodig, ook te steunen bij hun OE-missie. Daarnaast dient de FOD op internationaal niveau OE op proactieve wijze te verdedigen en te bepleiten.
- De FOD neemt bovendien een strategische en centrale positie in van waaruit hij een taak te vervullen heeft bij de impactevaluatie van OE. Vooral in een kader van toegenomen complementariteit en synergie worden de effecten meer en meer inwisselbaar waardoor resultaten niet langer eenduidig kunnen worden toegewezen. Het is dan ook de taak van iedereen om de effectiviteitsmeting van interventies vooruit te helpen. In dit verband is het aangewezen op zoek te gaan naar nieuwe benaderingswijzen. De FOD kan hierin een sleutelrol spelen. Vanuit die sleutelrol kan de FOD zich ook geregeld buigen over het bereik van de doelgroepen van OE en vervult hij een belangrijke rol bij de uitwisseling van goede praktijken. De FOD beschikt over consistente middelen die alleen voor OE worden gehanteerd. Daarom ontplooit hij zich ook als de promotor van het onderzoek op het gebied van OE en als de pleitbezorger van de handhaving van hoogstaande normen.

- Tot slot heeft de FOD, als actor op gebied van OE en vanuit de bevoorrechte contacten die hij heeft op verschillende institutionele niveaus, een rol te spelen in het aanmoedigen van de beleidscoherentie inzake ontwikkelingssamenwerking, op federaal, infranationaal en supranationaal niveau.

Aangezien de FOD zelf slechts in beperkte mate contact heeft met het brede publiek komt de nadruk meer te liggen op partnerschappen met actoren op het terrein. Met deze actoren wordt trouwens overleg gepleegd over strategische punten die te maken hebben met een aantal van de hierboven aangestipte functies.

3.2. De gemeenschappen en gewesten

In België behoort het formele onderwijs tot het bevoegdheidsgebied van de gemeenschappen. Allemaal hebben ze welomschreven doelen geformuleerd inzake mondiale burgerschapseducatie. Een van de luiden hiervan is de openheid ten aanzien van andere culturen en de Noord/Zuid-betrekkingen. Voor deze opdracht kunnen de gemeenschappen ook externe actoren inschakelen voor wie OE een vertrouwd werkterrein is.

Zelf hebben de gemeenschappen en gewesten een aantal activiteiten inzake OE opgezet, evenals een aantal steunmaatregelen ten behoeve van derde actoren, los van het feit of OE hun specialisatiegebied is of niet. Voor de uitvoering van een aantal activiteiten zorgen de gemeenschappen en gewesten zelf, andere vertrouwen ze toe aan gespecialiseerde agentschappen. Zij beperken zich niet enkel tot activiteiten in het kader van formeel onderwijs, ook informeel en levenslang leren worden erbij betrokken.

4. Overheidsactoren die niet in OE zijn gespecialiseerd

Dan zijn er nog de andere overheidsactoren die zich inzake OE een bepaald doel hebben gesteld of op een of andere wijze actief zijn. Het gaat dan met name om de provincies en gemeenten.

Een gemeente staat dicht bij zijn inwoners en is daarom goed geplaatst om de bevolking kennis te laten maken met Noord-Zuid-thema's. Bovendien is de gemeente een ontmoetingsplaats voor verschillende lokale spelers en kan ze ook een voorbeeldfunctie vervullen voor haar inwoners. Het belang van deze actoren voor OE valt niet te onderschatten, onder meer als partner van gespecialiseerde actoren. Zij liggen aan de basis van uiteenlopende en gevarieerde initiatieven.

Complementariteit en synergie in ontwikkelingseducatie

1. Mogelijke soorten complementariteit en synergie tussen de actoren op gebied van OE

OE wordt gekarakteriseerd door een diversiteit aan actoren, strategische en/of operationele doelstellingen, pedagogische aanpak, doelgroepen, thema's,... Voor een actor is het onmogelijk om expert te zijn op al die terreinen. OE is dan ook een gebied dat niet alleen openstaat voor maar het vooral ook moet hebben van complementariteit. Onder complementariteit verstaan we dat het in rekening brengen van de specificiteit van de actoren het idealiter mogelijk maakt alle uitdagingen inzake OE aan te gaan. Anderzijds mag het niet zo zijn dat bepaalde dimensies van OE alle aandacht krijgen en andere dimensies daardoor over het hoofd worden gezien.

In de mate dat de rol en functies van de verschillende actoren duidelijk werden gedefinieerd, geeft deze typering meteen ook aan waar de (potentiële en/of noodzakelijke) complementariteit tussen de actoren zich aftekent en waar mogelijkheden liggen voor synergie. Synergie is een proces waarbij verschillende actoren samen de beoogde resultaten vastleggen en daar samen naar handelen, zodanig dat die resultaten beter zijn dan wanneer elke actor afzonderlijk zou hebben gewerkt (het geheel is groter dan de som van de delen). Synergie is geen doel op zich maar een opstap naar een meer doeltreffende en doelmatige manier van werken. Als een bepaalde actie nodig is maar het werken in synergie te tijdrovend blijkt of te veel middelen vergt (doelmatigheid), is het aan de actoren om uit te maken wie het best geplaatst is om de actie uit te voeren.

Synergie kan van buitenaf worden bevorderd maar moet in de eerste plaats een zaak zijn van initiatief en toe-eigening door de betrokken actoren. Synergie in zijn verschillende vormen moet aangemoedigd worden door het creëren van een stimulerend kader en moet ondersteund worden door het feit dat de actoren van OE het belang ervan ten volle onderschrijven.

1.1. Thematische taakverdeling

Bepaalde actoren hebben hun eigen thematische focus en expertise ontwikkeld, gelinkt, in het bijzonder aan hun Zuidwerking (bv. plattelandsontwikkeling) maar vaak ook aan de doelgroepen waarmee ze hier traditioneel verbonden zijn. (bv. waardig werk & arbeidersbeweging, kinderrechten & onderwijs).

Vanuit de doelgroepen bekeken is het dan weer belangrijk dat er keuzemogelijkheden zijn, wat betekent dat er ook diversiteit moet geboden worden en dat we deze taakverdeling niet te ver mogen drijven. Het is van belang dat verschillende actoren werken rond eenzelfde thema om de inzichten te verruimen en de benadering te verdiepen.

1.2. Doelgroep

Een goede kennis van het doelpubliek is belangrijk, daarom spitsen de actoren hun werking toe op bepaalde doelgroepen. Voor sommige actoren gaat het over hun "traditionele" en/of "natuurlijke" doelgroepen (bv. vakbonden en arbeiders), andere actoren hanteren een specifieke strategie voor hun keuze van de doelgroep (bv. besluitvormers en pleitbezorging).

Voor de typering van de doelgroep kunnen zeer uiteenlopende criteria worden gehanteerd die ook weer heel wat raakvlakken hebben: leeftijd, sociaaleconomische sector, filosofische of politieke overtuiging/

standpunten, geografische regio,... Het ‘groot publiek’ moet volgens preciezer criteria in categorieën worden ingedeeld, waardoor het gemakkelijker wordt om complementariteit en synergie na te streven.

1.3. Pedagogische aanpak en benaderingswijzen

Een globale benadering van OE omvat verschillende stappen zoals sensibilisering, bewustwording, inzicht, gedragsverandering en engagement. Om op individueel en collectief niveau veranderingen tot stand te brengen en het actief uitoefenen van rechten en verantwoordelijkheden aan te moedigen (cfr. definitie van OE) moet eenzelfde doelgroep idealiter toegang hebben tot de aanpak voor die verschillende stappen. Daarbij is complementariteit tussen de actoren dan ook aangewezen.

1.4. Noord/Zuid

In een geglobaliseerde wereld zijn sensibilisering, mobilisatie en beleidsbeïnvloeding niet enkel meer de opdracht van het Noorden, maar steeds meer een kwestie van een gedeelde verantwoordelijkheid van Noord én Zuid. De actoren evolueren dan ook meer en meer naar een partnerschap tussen Noord en Zuid, naar gezamenlijke internationale strategieën, planning en acties. Meer dan ooit veronderstellen de hedendaagse uitdagingen een globaal antwoord vanwege alle actoren - in Noord en Zuid - in een samenspel met andere sectoren en op alle beleidsniveaus.

2. Complementariteit en synergie tussen in OE gespecialiseerde actoren

De gespecialiseerde actoren die de globale doelstelling van OE delen, moeten erover waken onderlinge complementariteit te ontwikkelen op de verschillende terreinen die hierboven genoemd worden. Hieruit kunnen desgevallend vormen van synergie ontstaan.

Binnen de ngo-sector impliceert de afstemming op de behoeften van de doelgroepen dat tussen de actoren een coördinatie moet tot stand komen. Bijvoorbeeld op gebied van de scholenwerking waar de sector zich collectief buigt over de relatie tussen ngo's en de onderwijswereld en werkt aan een betere afstemming van het ngo-aanbod op de noden van scholen, in overleg met Kleur Bekennen – Annoncer la Couleur. Een ander concreet voorbeeld is de coördinatie op politiek gebied. Als ngo's willen dat hun politiek werk leidt tot reële impact op het beleid, dan dient dit te gebeuren op een goed gedoseerde manier met coherente boodschappen naar de juiste overheden.

In de ngo-sector wordt synergie voor een deel gegarandeerd door de koepelorganisaties en federaties die een coördinerende rol op zich nemen en de samenwerking tussen hun leden stimuleren. De federaties coördineren initiatieven op het vlak van strategische reflexie, onderzoek, vorming, evaluatie en impactmeting, nieuwe evoluties en methodieken,... Feit is dat de koepels en de federaties inspanningen moeten leveren om het aanbod van hun leden op vlak van OE duidelijker in kaart te brengen, ten behoeve van de “gebruikers”. Ook de communicatie van het ngo-aanbod op vlak van OE vereist een gecoördineerde aanpak. Deze coördinerende rol van koepels en federaties moet in de toekomst nog verder uitgediept worden.

3. Complementariteit en synergie tussen gespecialiseerde en niet-gespecialiseerde actoren op gebied van OE

Synergie moet niet beperkt blijven tot de sector van ontwikkelingssamenwerking. Vormen van samenwerking in de breedte, over de grenzen van onze eigen sector, laten ons toe om vernieuwende methodes te realiseren en andere doelgroepen te bereiken, of nieuwe wegen te bewandelen om doelgroepen aan te spreken. Openheid naar andere sectoren kan bovendien heel wat prikkels geven voor kritische reflectie over onze eigen praktijken.

Het initiatief voor het ontwikkelen van synergieën en complementariteit moet bij de actoren zelf liggen, in respect voor elkaars autonomie en werkterrein, maar dat veronderstelt dat de verschillende actoren elkaar kennen en kunnen ontmoeten. Vandaar het belang van:

- zorgen voor voldoende kennis van werkterrein & specialisatie van andere actoren, beeld van globaal aanbod, blinde vlekken, overlapping...
- fora, platformen creëren voor debat, uitwisseling van expertise en structureel overleg tussen actoren, eventueel in functie van specifieke doelgroepen.

De actoren die hieronder worden opgesomd – de lijst is zeker niet volledig – kunnen met de gespecialiseerde actoren op gebied van OE samenwerken aan een gemeenschappelijk objectief van internationale solidariteit. Deze actoren hebben een aantal comparatieve voordelen die kansen bieden voor complementariteit en synergie, naargelang de beoogde projecten. Bovendien, in de mate dat zij niet beschikken over dezelfde deskundigheid als de gespecialiseerde actoren op gebied van OE, kunnen zij voor hen ook een doelgroep vormen, steeds in een context van respect voor hun autonomie.

3.1. Vakbondsorganisaties

Deze organisaties onderhouden geprivilegieerde contacten met hun leden, waaraan zij legitimiteit en morele autoriteit ontleen. De leden zijn ontvankelijker voor de boodschap als die van hun vakbond komt. Voor acties in het kader van ontwikkelingseducatie gericht naar dit doelpubliek, is de inbreng van vakbondsorganisaties dan ook een meerwaarde. De gespecialiseerde actoren kunnen aan deze acties een bijdrage leveren vanuit hun kennis van de internationale problematiek en hun vaardigheid om deze naar een breed publiek te vertalen. Verder zijn vakbonden ook zeer bedreven in pleitbezorging, niet alleen in methodologische zin maar ook wat de contacten betreft die zij hebben met het representatieve politieke veld. In dit opzicht is er een duidelijke complementariteit met de gespecialiseerde actoren.

3.2. Scholen

Scholen onthalen dagelijks kinderen in de leeftijd dat ze leerplichtig zijn. Het onderwijzend personeel kent zijn publiek en is onderlegd in onderwijspedagogiek. OE is niet hun belangrijkste vakgebied of hun grootste prioriteit en daarom doen scholen beroep op de steun van gespecialiseerde actoren met hun methodologische vaardigheden, hun kennis van de verschillende thema's en hun transversale ervaring in het werken met verschillende scholen.

3.3. Universiteiten, hogescholen en onderzoeksinstellingen

Universiteiten en hogescholen hebben als instellingen voor hoger onderwijs een bijzondere band met heel wat jongeren tussen 18 en 25 jaar. OE is niet hun vakgebied en zij schakelen dan ook gespecialiseerde actoren in die beschikken over de nodige methodologische vaardigheden, die thema's laagdrempelig kunnen maken en die vaak een holistische kennis hebben van bepaalde thematieken.

De samenwerking tussen onderzoekscentra en gespecialiseerde actoren op gebied van OE kan ook helpen om het resultaatgericht beheer van interventies uit te diepen, de vragen rond meetbaarheid van OE te beantwoorden, de evaluatiecultuur te verfijnen, de doeltreffendheid van strategieën en methodes voor OE te verhogen en bepaalde thema's een sterkere wetenschappelijke onderbouw te verschaffen.

3.4. De media

De traditionele en de nieuwe media kunnen informatie brengen met een groot bereik. Zij beschikken over een bijzonder doeltreffend instrument om een groot publiek te sensibiliseren. Zij kunnen door de inbreng van andere actoren geholpen worden voor het overbrengen van relevante en kwaliteitsvolle informatie.

De relatie met de media is ongetwijfeld een uitdaging voor de komende jaren. Gespecialiseerde actoren moeten gelegenheid scheppen voor uitwisseling en overleg over de rol van de media voor de realisatie van de doelstellingen op gebied van OE.

3.5. 4e pijler³

Gespecialiseerde actoren kunnen ongetwijfeld een belangrijke rol spelen in de ondersteuning van de 4e pijler. Er zijn een hoop nieuwe spelers op het veld, aantrekkelijk omwille van hun directe banden met het Zuiden en hun laagdrempelige werkvormen die tegemoet komen aan de dadendrang van mensen. Complementariteit en synergieën met deze actoren kunnen zorgen voor een wisselwerking met de dimensie doelgroepen, en met zowel de thematische als de pedagogische dimensie.

3.6. Gemeentelijke ontwikkelingssamenwerking

Gemeentebesturen beschikken over menselijke en financiële middelen en hebben bovendien ook een bijzonder contact met hun bevolking en met andere lokale actoren die zij kunnen mobiliseren. Dit is een belangrijke troef voor OE. Omdat OE niet hun kernactiviteit is, doen zij een beroep op de methodologische en thematische kennis van de gespecialiseerde actoren.

3.7. Andere middenveldorganisaties en culturele actoren

Daarnaast zijn er nog andere middenveldorganisaties en actoren in de culturele sector (jeugdorganisaties, organisaties voor permanente educatie, mensenrechteneducatie, milieueducatie, culturele centra, enz.)

³ De vierde pijler van ontwikkelingssamenwerking omvat alle actoren en initiatieven met een engagement in termen van tijd, organisatie en werk op het vlak van ontwikkelingssamenwerking – die niet behoren tot de erkende bilaterale overheidssamenwerking (eerste pijler), multilaterale overheidssamenwerking (tweede pijler) of de door de overheid erkende niet-gouvernementele samenwerking (derde pijler) met het Zuiden. (De Bruyn & Huyse, 2009, blz. 12 en 17).

waarmee interessante vormen van synergie kunnen worden aangegaan om de doelstellingen inzake OE te bereiken. Deze synergie komt meestal tot stand op het gebied van de doelgroep, de wijze waarop de doelgroep wordt benaderd en/ of de thematieken.

Tot slot

Het is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de gespecialiseerde actoren op het gebied van OE om op een kwaliteitsvolle en doeltreffende manier te werken aan de uitdagingen zoals geformuleerd in de definitie van OE.

In dat kader en ter afronding van de 4 consensusnota's herhalen we hier een aantal krachtlijnen:

- De noodzaak van een duidelijke definiëring van de specificiteit en rol van alle actoren, als vertrekpunt voor het ontwikkelen van complementariteit en synergie tussen actoren.
- Het groot belang van ontmoeting en overleg tussen de verschillende (types van) actoren, vanuit het respect voor ieders autonomie, deskundigheid en strategische keuzes.
- De wil van de ngo's om de impact van hun OE-inspanningen te vergroten en de opportuniteiten daarvoor uit te diepen.
- De meerwaarde van het investeren in de samenwerking met niet gespecialiseerde actoren, en in vormen van uitwisseling en partnerschap tussen Noord en Zuid.
- Het belang van continu werken aan de opbouw en uitwisseling van expertise op allerlei vlakken (thema's, doelgroepen, pedagogische aanpak, M&E) tussen gespecialiseerde actoren.
- De behoefte aan een wettelijk kader dat het streven naar verschillende vormen van complementariteit en synergie mogelijk maakt en aanmoedigt.

KONINKRIJK BELGIË
Federale Overheidsdienst
**Buitenlandse Zaken,
Buitenlandse Handel en
Ontwikkelingssamenwerking**